

**АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЈЕТНОСТИ
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
АКАДЕМИЈА НАУКА I UMJETNOSTI
REPUBLIKE SRPSKE**

Б Е С Ј Е Д А
АКАДЕМИКА РАЈКА КУЗМАНОВИЋА
ПРЕДСЈЕДНИКА АНУРС-а, НА ИЗБОРНОЈ
СЈЕДНИЦИ СКУПШТИНЕ ЗА ИЗБОР ЧЛАНОВА
ПРЕДСЈЕДНИШТВА АНУРС-а

БАЊА ЛУКА, 22. СЕПТЕМБАР 2021.

БЕСЈЕДА

**предсједника Академије наука и умјетности Републике Српске
академика Рајка Кузмановића на изборној сједници Скупштине
за избор чланова Предсједништва АНУРС-а,
22. септембар 2021. године**

Поштовани академици,
Драги гости,
Даме и господо,

Ево стојим овдје пред вама часним и умним људима и размишљајам како да, на најпогоднији начин, кажем оно што треба казати. Знам да ће вам, ако будем дуго говорио, бити досадно и нећете ме слушати. А ако говорим кратко, можда нећу казати све што је потребно рећи. Појављују се и неке друге потешкоће и дилеме, које не долазе због тога што недостаје питања о којима треба говорити, нити због тога што немамо визију о улози и развоју Академије. Разлози који отежавају ово излагање су методолошког карактера. Нужно је наћи праву мјеру и рећи оно што је најбитније, а не говорити ни дуго ни кратко. Важно је, притом, да испуним своју Статутом утврђену обавезу и да као предсједник одржим бесједу на почетку сједнице Скупштине, била она редовна, ванредна или изборна. Бесједа је сачињена из два дијела. Први дио односи се на оснивање, рад и развој Академије, а други дио је извјештај о раду у четворогодишњем изборном периоду, који обухвата пет подручја дјеловања.

Први дио о коме желим говорити је конституисање Академије. Добро вам је познато да је Академија основана Законом о Академији, 1993. године. Иницијативу за оснивање Академије покренула је група од петнаест угледних научних радника – академика, ранијих чланова Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине избјеглих из Сарајева у периоду 1991–1993. године, међу којима су били: Петар Мандић, Војин Комадина, Милорад Екмечић, Десанка Ковачевић Којић, Славко Леовац, Милан Васић, Радован Вучковић, Веселин Перић и Манојло Маравић. Неки академици – иницијатори преминули су у току рата – Бранислав Ђурђевић (1993) и Младен Ољача (1994). Иницијативу за оснивање Академије подржали су предсједници и чланови САНУ и ЦАНУ, као и велики број универзитетских професора и других научних радника. Оснивачи Академије су и Влада РС и Народна скупштина РС, који су увидјели значај

постојања највише научне и умјетничке институције. Након доношења Закона о Академији, на Јахорини је у јесен 1996. одржана Оснивачка скупштина Академије, којој је, осим чланова привременог Предсједништва, присуствовало и неколико десетина угледних научних и других јавних радника – универзитетских професора, политичких личности (представника јавне власти), културних и спортских радника из Републике Српске, Србије, Црне Горе, те представник руске амбасаде из Београда. Оснивање Академије подржали су САНУ, ЦАНУ, Матица српска, интелектуална и цјелокупна јавност – појединци, институције и организације.

Академија је основана као највиша научна и умјетничка установа и као симбол духовне суверености, чији је основни задатак да подстиче развој науке и умјетности, да чува, његује и унапређује културу, дух и стваралачке потенцијале народа. Иако су наведени задаци Академије велики, они су реални, јер је сазрела свијест људи о томе да је наука најснажнија енергија и да без ње нема напретка. Наука и научне истине нису ничије власништво (за разлику од интелектуалног власништва), већ опште добро свих људи на планети. Академија, као научна институција, такође јеснажан стуб државности, у смислу очувања народног и институционалног суверенитета и идентитета – језик, писмо, историја, култура, умјетност, обичаји и др. Притом треба нагласити да је Академија страначки и политички неопредијељена, и да су њени критеријуми објективна истина, народна воља и очување Републике истином, правом и правдом.

Конституисањем Скупштине Академије – избором предсједника и потпредсједника, и доношењем Статута завршена је прва фаза оснивања и рада Академије.

Друга фаза рада и развоја Академије почела је од њеног конституисања на изборној скупштини 11. октобра 1996. године и трајала је до 2004. године. У том периоду требало је ријешити бројна организациона и статусна питања, те почети рјешавати и обављати редовне послове у Академији. Први и основни задатак Академије, поред бројних других питања које је требало ријешити, био је адекватан смјештај ове установе. Током свих осам година друге фазе развоја није се успио обезбиједити колико-толико пристојан смјештај. Прво је Академија имала на располагању једну просторију у згради Владе на Палама, потом двије мале просторије у приватној кући. Осим смјештаја, важно питање било је финансирање службе и програма. Првих пет година само повремено су додјељивана нека средства. Дешавало се да и та средства не буду редовно уплаћивана (по шест мјесеци није било уплате за академске награде). Ипак, важно је нагласити да су у том периоду изабрани

први чланови Академије. Тај посао обављен је 1997. године, када су изабрана 24 дописна и пет редовних чланова. У тој другој фази развоја АНУРС-а одржано је девет научних скупова. Први скуп је био „Српски духовни простор“, одржан 1999. године у Бијељини. Пројеката и издавачке дјелатности није ни било, изузев зборника *Српски духовни простор*. Рад Академије у овој другој фази био је додатно отежан и тиме што су за релативно кратко вријеме умрли три предсједника Академије (Петар Мандић, Славко Леовац и Милан Васић), генерални секретар Војин Комадина, потпредсједник Веселин Перић и три академика.

Трећа фаза рада и развоја Академије почела је 2004. и траје све до краја 2020. године, или боље рећи, траје све до данас. У том периоду ова институција је доживјела праву ренесансу. Створени су сви битни услови за рад, успостављена је организациона структура (органи управљања, одјељења, стручна служба и др.), обезбијеђено је адекватно и стабилно буџетско финансирање, Академија је добила прелијепу зграду са смјештај, одржано је више десетина научних и стручних скупова, развијена је издавачка дјелатност и успостављена добра међународна – међуакадемијска сарадња, у чланство је примљен већи број академика и организована је стручна служба која може да реализује све активности у вези са дјелатношћу Академије и њеним програмом рада.

Током цијелог периода који је означен као трећа (актуелна) фаза развоја, Академија је била посвећена остваривању духовне народне суверености. Она дјелује у складу са вишеструко провјереним критеријумима, вриједностима и начином вредновања прихваћеним у свјетској науци и умјетности, а све у циљу остваривања културног, научног, народног и републичког суверенитета. Академија то може остварити, јер је она радна и репрезентативна установа од друштвеног интереса, основана Законом и вољом народа. С друге стране, она је ослобођена дневне политике, а ослања се на научну истину и народни суверенитет и Уставом утврђени републички интерес.

Наравно, веома је тешко остварити општедруштвени интерес за који се Академија залаже. Свијет у којем живимо обилује парадоксима и противрјечностима, потресају га економске и политичке кризе, а његову социјалну кохезију разарају експлоатација, дискриминација, самовоља и неправда. Надамо се да ће се ипак створити одговарајући услови у којима млади људи неће упознати само трагичан свијет, већ првенствено бољи и људскији. Академија се бори и бориће се снагом аргумената, истине, права и

правде за бољи и праведнији свијет, како не би били угрожавани бројно мали народи и мале државе.

Живимо у времену када се на овим балканским просторима не само пише, већ и ствара историја. Дужност Академије и свих прогресивних снага јесте да се аргументима супротставе свима који злонамјерно фалсификују историју, пишу књиге и продукују разне информације у којима негирају вриједности нашег народа, његово мјесто у историји. Не смијемо дозволити да фалсификати постану истина и да се на њима пише историја.

Да би Академија оправдала разлог свог постојања морају се остварити како општи или трајни, тако и актуелни или оперативни задаци. Општи или трајни задаци утврђени су Законом о Академији, Статутом Академије, Законом о научноистраживачкој дјелатности и технолошком развојуи другим актима. Актуелни или оперативни задаци утврђују се на средњорочном и на годишњем нивоу. Сваке године у децембру одржава се сједница Скупштине Академије, на којој се усвајају годишњи програм рада и извјештај о раду за минулу годину. Програми и извјештаји углавном обухватају пет области: научни и стручни скупови, издавачка дјелатност, пројекти – домаћи и страни, међународна и међуакадемијска сарадња и кадровска питања (избор нових чланова).

1. Научни и стручни скупови представљају једну од битних активности Академије. Досад је организовано више од 90 научних скупова, округлих столова, симпозијума и конференција домаћег и међународног карактера, у оквиру којих је изложено више од 2000 реферата из различитих научних области. Реферати су најчешће објављивани у зборницима радова, чији је издавач Академија.

У другој фази (1996–2004) одржано је девет скупова, од којих је први и најзначајнији „Српски духовни простор“, одржан у октобру 1998. Неки од осталих скупова су: „Подјела надлежности између институција БиХ и ентитета“, одржан 26. новембра 1999; научни скуп „Душанов законик – 650 година од његова доношења“, одржан 22. и 23. децембра 1999; међународни симпозијум „Геологија и методологија Динарида и Вардарске зоне“, одржан 4–6. октобра 2000; научни скуп „Српска револуција 1804–1815. и БиХ“, организован 25. и 26. јуна 2004. итд.

У трећој фази развоја Академије (2004–2021) одржано је око 80 скупова, међу којима су најзначајнији: научни скуп „Република Српска – десет година Дејтонског мировног споразума“; научни скуп „Идеје Николе Тесле“; научни скуп „Република Српска – 15 година постојања и развоја“; научни скуп „Савремени материјали“; научни скуп „Анексија БиХ – поводом

стогодишњице“;округли сто „Пресуда Европског суда за људска права у предмету Сејдић–Финци“; научни скуп „Репродуктивно здравље у Републици Српској“; округли сто „Језик и писмо у Републици Српској“; округли сто „Дејтонски мировни споразум као правни и политички основ развоја Републике Српске“; међународни научни скуп „Република Српска двадесет година развоја – достигнућа, изазови и перспективе“;међународни научни скуп „Први свјетски рат – узроци и посљедице“; симпозијум „Демографска политика у Републици Српској – стварност и потребе“; научностручни скуп „Двадесет пет година Народне скупштине Републике Српске“ и научни скуп „Двадесет пет година Републике Српске – специјалне паралелне везе“.

2. Издавачка дјелатност је једна од основних дјелатности Академије. Она обухвата све битне области које покривају четири одјељења: Одјељење друштвених наука, Одјељење књижевности и умјетности, Одјељење природно-математичких и техничких наука и Одјељење медицинских наука. Рад у оквиру издавачке дјелатности у протеклом периоду био је веома интензиван. Објављено је око 250 издања научностручног карактера. Поред тога,чланови АНУРС-аобјавили су више од 140 дјела посредством других издавача, мимо Академије. Структура издања је разнолика.

На прво мјесто у издавачкој дјелатности долази израда и штампање енциклопедијских издања. Ријеч је првенствено о изради *Енциклопедије Републике Српске*, као најзначајнијем пројекту и издавачком подухвату. Досад су објављена три тома, а у току је израда четвртог тома. Процјењује се да ће укупно бити седам томова, којима ће бити обухваћено око 12.000 одредница, преко 2.500 фотографија и више од 100 карата.

На другом мјесту су научна дјела (монографије), која су знатно заступљена у издавачкој дјелатности. Досад је објављено 46 научних и умјетничких дјела. Писци научних дјела углавном су чланови Академије. Има и аутора који нису чланови ове институције, али су, због квалитета, приређена дјела штампана као Академијина издања. Занимљиво је да су аутори дјелâ изван Академије са универзитетâ из Републике Српске.

Треће мјесто заузимају зборници радова са научних скупова, који су, по обиму и квалитету, веома значајни. Досад је укупно објављено 60 наслова, међу којима су: *Подјела надлежности између институција БиХ и ентитета*, *Земља Павловића. Средњи вијек и период турске владавине*, *Идеје Николе Тесле*, *Петар Кочић данас*, *Република Српска двадесет година развоја – достигнућа, изазови и перспективе*, *Ресурси Републике Српске*, *Савремени материјали*, *Језик и писмо у Републици Српској*, *Дејтонски мировни споразум*

– *двадесет пет година касније, Српски духовни простор, Алекса Шантић – живот и дјело, Душанов законик – 650 година од његовог доношења* и други. Реферати садржани у зборницима произашли су из ума и пера око 800 угледних аутора, међу којима су: Милорад Екмечић, Васкрсија Јањић, Петар Мандић, Пантелија Дакић, Рајко Петров Ного, Томислав Павловић, Милош Окука, Љубомир Зуковић и други академици и научни радници.

Штампано је 20 споменица и библиографија, 16 свезака *Љетописа* и 25 бројева часописа: *Савремени материјали* и *Грађа о прошлости Босне*. Такође, објављена су сабрана дјела Милана Васића, Николе Кољевића и Пере Слијепчевића.

3. Научноистраживачки пројекти

У оквиру остваривања својих задатака, Академија организује и координира истраживања у области науке и подстиче стваралаштво у разним гранама умјетности. Ти задаци реализују се у оквиру научноистраживачких пројеката које Академија спроводи преко одјељења или на нивоу Академије у цјелини. Досадашњи пројекти претежно су реализовани захваљујући ангажовању кадрова у Републици Српској, али и у пуној сарадњи са САНУ, ЦАНУ, МАНУ и универзитетима у Републици Српској, Републици Србији, али и универзитетима у Љубљани, Габрову и др. До почетка ове године реализовано је око 50 пројеката, од којих је седам међународног карактера.

Најзначајнији, највећи и најзахтјевнији вишегодишњи пројекат који реализује Академија је израда *Енциклопедије Републике Српске*. Рад на *Енциклопедији* започет је 2007. године и одвија се у двије фазе. Прва фаза обухвата период од доношења Закона о Енциклопедији РС, 2007. године, па до 2012. године. У том периоду именовани су органи за израду *Енциклопедије*, као нпр. Уређивачки одбор, Централна редакција, главни редактор и уредници, те је формирано 28 стручних редакција, изабран је стручни тим лектора, историчара, правника и других. Након именовања органа и осталих припремних радњи, прешло се на прикупљање и попис одредница. У бази података за *Енциклопедију Републике Српске* досад је регистровано 11.650 одредница.

Поред *Енциклопедије* као основног и главног пројекта, радило се на више од 45 пројеката. Неки од њих су: „Испитивање српског дијалекатског комплекса Босне и Херцеговине“, „Хармонизација права привредних друштава БиХ са правом Европске уније“, „Наноелектронски материјали – физичка карактеризација и унапређење особина“, „Истраживање посттрауматских предиктора кардиоваскуларних обољења код младих у послеријатном периоду у РС“, „Јачање међусобне сарадње Академије наука и

умјетности Републике Српске, универзитета и научноистраживачких института Републике Српске...“, „Енергетски потенцијал вјетра у Републици Српској“, „Правни аспекти статусног организовања јавних служби у Републици Српској“, „Репродуктивно здравље у Републици Српској“, „Грађа о прошлости Босне“, „Дејтонски мировни споразум као правни и политички основ развоја Републике Српске“, „Геологија планине Просаре“, „Језик медија и језичка култура“ и др.

4. Оснивање и рад Галерије АНУРС-а

Галерија Академије наука и умјетности Републике Српске основана је 2013. године, као организациона јединица АНУРС-а. Њена основна дјелатност је организовање стручних, тематских, ретроспективних изложби и других манифестација из области умјетности, науке и културе. Програм рада Галерије доноси Предсједништво АНУРС-а, на приједлог петочлане Комисије за програмску дјелатност. Галеријом руководи управник, академик Миливоје Унковић. Током извјештајног периода у Галерији је одржано око 20 изложби. Све оне су брижљиво одабране, организоване и реализоване на високом техничком, естетском и стручном нивоу. Обухватају дјела угледних аутора из земље и иностранства. Сваку изложбу пратио је квалитетан, луксузно опремљен каталог са одговарајућим студијским текстовима. Захваљујући бројним активностима и разноврсним садржајима, Галерија је брзо постала позната и препознатљива, па је тако отворила врата за још бржу и успјешнију афирмацију.

Неке од изложби које представљају врхунац организације и квалитета су: „Сликарство Републике Српске данас“, „Свједочим само...“, посвећена Патријарху Павлу, „Витез тужног лика“, посвећена Бранку Ћопићу, „Никола Тесла: вријеме и простор“, „Бањалука – окупација и ослобођење“, „Млада Босна и Сарајевски атентат 1914“, „Скулптуре и цртежи“ Сретена Стојановића, „Пут ка небу“ Миливоја Унковића итд.

5. Међународна и међуакадемијска сарадња

Академија наука и умјетности Републике Српске отворена је за све видове научне сарадње са другим академијама и сличним научним истраживачким и умјетничким институцијама из свијета. Она није само отворена за сарадњу, већ предузима низ мјера како би остварила сарадњу са што већим бројем академија и других институција. Од оснивања Академије па све до данас активности на пољу међународне и међуакадемијске сарадње развијале су се континуирано и постале су све интензивније. Та сарадња са

другим академијама и научноистраживачким установама остварује се на следеће начине:

- склапањем формалних билатералних споразума о научној сарадњи,
- одржавањем међународних научних скупова,
- пријемом делегација иностраних академија и научника,
- успостављањем нових контаката, учешћем на међународним конференцијама и другим састанцима,
- учешћем у раду међуакадемијских одбора,
- размјеном публикација са другим научним, образовним и истраживачким институцијама.

У сталном настојању да што више прошири своје дјеловање на пољу међународне и међуакадемијске сарадње, Академија је активно учествовала у низу међународних активности, а посебно у раду мреже академија централне и југоисточне Европе. Ове и друге активности одвијале су се под окриљем Европске академије наука и умјетности, Међународног вијећа за науку и др. Склопљени су билатерални споразуми о сарадњи са више националних академија из свијета, међу којима су: Српска академија наука и уметности, Руска академија наука, Црногорска академија наука и умјетности, Краљевска академија за економију и финансије Шпаније, Бугарска академија наука, Украјинска академија наука за високо образовање, Македонска академија наука и умјетности.

У протеклом периоду Академију су посјетиле бројне иностране делегације, те амбасадори и други дипломатски представници из Русије, Шпаније, Италије, Израела, Словеније, Чешке, САД, и посебно из Србије, Црне Горе и Македоније. Заинтересованост других академија за нашу Академију потврђује и велики број иностраних стручњака који показују интересовање за пријем у чланство АНУРС-а.

6. Кадровска питања Академије

Под кадровским питањем у Академији подразумијевају се сва питања која се односе на чланове Академије и дјелимично на стручну службу. Законом о Академији утврђено је да чланови Академије могу бити редовни, дописни и инострани, а по Статуту, чланови Академије су у радном саставу или изван радног састава. Чланом 13 Статута АНУРС-а одређен је нумерус клаузус од 40 чланова у радном саставу. За број иностраних чланова нема ограничења, а број чланова изван радног састава постепено се смањује.

Академија је почела са радом прије 28 година, са 11 чланова – седам редовних и четири дописна. Данас укупно броји 76 чланова, од којих је 26 у радном саставу, девет изван радног састава и 41 инострани. Упадљиво је да је

превелик број иностраних чланова и чланова изван радног састава, а да је мали број чланова у радном саставу. Број чланова у радном саставу по одјељењима готово је уједначен: Одјељење друштвених наука – шестчланова, Одјељење књижевности и умјетности – седам, Одјељење природно-математичких наука – седам и Одјељење медицинских наука – шест чланова.

Треба напоменути и то да је велики број чланова Академије преминуо. До сада су умрла три предсједника, један генерални секретар, три потпредсједника и још 27 чланова Академије. Додатну тешкоћу у функционисању представља и велики број оних који су болесни, али и оних који се недовољно ангажују или се никако не укључују у рад. Из наведеног произлази да сав посао Академије обавља десетак људи, што је недопустиво. Са тако малим бројем чланова у радном саставу тешко је остваривати дугорочне, па и краткорочне циљеве рада Академије. Таквом стању, објективно и субјективно, допринијели смо понајвише ми сами. На примјер, током прошлих избора (2018) нисмо бирали онолики број нових чланова колики је предложен. То је типичан примјер наше „шкртости и себичности“. Наиме, Предсједништво је предложило Скупштини да се бирају по два кандидата у сваком одјељењу, а изабран је по један кандидат. То је недопустиво, јер се мора поштовати политика Академије у овој области. Имамо прилику за поправку, јер је конкурс за избор нових чланова Академије у току.

Поред неких недостатака у раду и неактивности једног броја чланова Академије, ипак смо врло успјешно обавили своје дужности у складу са Законом о Академији, Статутом Академије и дугорочним програмом рада. Академија је примљена у Конференцију академија подунавских земаља, Међународно вијеће за науку, склопила јеспоразуме са десетак академија, добила је од предсједника Републике Орден заставе Републике Српске са златним вијенцем и Орден Његоша I реда. На 62. Међународном сајму књига у Београду, 2017. године, Академија је награђена као најбољи издавач из дијаспоре, за први том *Енциклопедије*. Многобројне су појединачне награде и признања наших чланова. Највише награда и признања добио је академик Рајко Петров Ного. Висока признања примило је још десет академика. Мени лично је, поред бројних признања, најдража диплома коју ми је додијелила Руска академија природних наука, којим ме проглашава „Витезом наука и умјетности“ или како то Руси кажу: Рыцарь науки и искусств.

На самом крају желим нагласити да нас у наредном четворогодишњем периоду очекује низ важних активности, као и наставак интензивног рада на започетим пословима: научни скупови, издавачка дјелатност, пројекти, међународна сарадња, израда *Енциклопедије*, проналазак простора и

отварање књижаре Академије. Такође, важан задатак је обезбиједити властито складиште за књиге, посебно за *Енциклопедију*. На концу, треба све учинити да почну са радом Институт за друштвена истраживања и Институт за српски језик и књижевност, али и да се реализују бројни задаци утврђени Програмом рада Академије.

Хвала што сте ме саслушали.

Академик Рајко Кузмановић